

pisláskoltak a gyertyák. Fényük nem csak a halálra való emlékezést, hanem a továbbmutató világosságot is a terembe hozta.

A Fővárosi Örmény Klub szeptember 20-i találkozásán *Beder Tibor* tartott előadást "*Törökországban jártam*" címmel. Élénk, videó vetítéssel kísért előadása során számos, érdekes élményt mesélt el a gyalogos utazó. Később a jelenlévők megnézhatték a kolozsvári konferencia egyik részletét is videofelvételen: *Semlyén Zsolt* államtitkár beszédét, amelyet a Szent Mihály plébánia termében a konferencia közönségéhez intézett. (Az előadás szövegét lásd lapunk 8. oldalán.)

Beder Tibor előadása során felidézte azt, amit ezen a kolozsvári konferencián mondott. Így most az ott elhangzott beszédéből közlünk részleteket.

Hogyan él bennem az örménység?

1. Gyulafehérvártól északra nyolc kilométerre, a Maros jobbparti teraszán áll a Jékely által gyönyörű versben megörökített marosszentimrei gótikus református templom.

Úgy állt ott figyelmeztetően, akár az örmények szent hegye, az 5122 méter magas Ararát, a török állam területén. A marosszentimrei templomot a Nagyszeben ostromára induló Mezőbég török serege felett aratott 1442-es győzelem emlékére emeltette a kereszténység ünnepléte hőse, Hunyadi János.

A kis templomnak ma már nincs gyülekezete, a hajdani magyarság már rég kihalt, még mutatóban sem akad egy a faluban. A templom falai omladoznak, ablakai és kövei töredezetek, harangja pedig már rég nem hirdeti Hunyadi 1456-os nándorfehérvári diadalát, amelynek emlékére a pápa világszerte elrendelte a déli harangszót. Ha a marosszentimrei templomra gondolok, mégsem a romlás fájdalmát érzem benne, hanem az 545 évvel ezelőtti győzelem mámorát.

Tudom, hogy közöm van hozzá, olyanformán, ahogy az elfoglalt és megszállott Kolozsvárhoz és Szamosújvárhoz is, hiszen köveikbe, faragványaikba beépültek elődeink álmai is. Ezek az álmok pedig azt sugallják, hogy mi nemcsak múltjában, régi épületeiben, omladozó szentegyházaiban, a világtól elzárt falvaiban és árva temetőiben vagyunk jelen Erdély földjén, hanem az itt élő, közel kétfélmillió magyar és az általuk virágzó magyar kultúra okán is.

Ez a kis templom arra figyelmeztet, hogy ha elődeink álmát meg akarjuk valósítani, úgy csak a győzelemre kell összpontosítanunk. És ebben mindenkinek a maga lelkiismerete szerint kell eljárnia. /.../

Hogy van az, hogy ahányszor csak átmegyek Marosszentimrén és megpillantom az omladozó falu gótikus református templomot, átjár az otthonosság érzete, és sokkal jobban érzem magam itt, mint egy hasonló nagyságú erdélyi román faluban?! Mert itt van valami, ami a másik faluból hiányzik. És annak a valaminek a neve: többlet.

A többlet itt repdes a levegőben, az elhagyott templom köveiben, üres ablakaiban, itt van vele, körülöttem és bennem. A tekintetünkben, a mozdulatainkban, a kérdéseinkben, a szívünkben és a lelkünk mélyén.

2. A kilencvennyolc éves korában meghalt édesanyám szülőfaluja, Lisznyó, és a hegyoldalban fekvő temető jut az eszembe. Immár harminc éve is elmúlt annak, hogy halottak napján minden évben kimentünk a "sírokhoz", ahogy ő nevezte, hogy az elődök sírját rendbe hozzuk, és elhelyezzük a kegyelet és emlékezés virágait. Köztük anyai dédapám, *Bedő Károly*, volt járási szolgabíró és felesége, *Zárug Mária* örmény származású

tanítónő sírjára, aki 1828-ban született és 1896-ban, 68 éves korában halt meg. Csak felnőtt koromban eszméltem rá - az erdélyi örmény településeket, Szamosújvárt, Erzsébetvárost, Gyergyószentmiklóst és Csíkszépvizet járva, - hogy Zárug Márián keresztül nekem is közöm van az örményekhez. Nagypám, aki ráeszmélésem előtt pár évvel, 87 éves korában halt meg, a sírba vitte édesanyja, Zárug Mária személyére, létére, eredetére vonatkozó minden információt, és a családi iratok között sem találtam egyetlen rá vonatkozó mondatot sem. Mindent, amit róla tudok, 1903-ban született édesanyámtól hallottam, akinek születése előtt hét évvel dédanyám már halott volt.

Ő az uzoni Temesvári báró testvérének leánya volt, Gyergyószentmiklósról származott. Uzonban házi tanítója a Temesvári gyermekeknek, csak magyarul tudott, de nagyszülei még beszéltek az örmény nyelvet. Itt ismerkedett meg dédapámmal, aki Lisznyóba vitte férjhez. Lám, a 200 évvel előbb élt ükanyámnak a szülei még örményül beszéltek, ami aztán fokozatosan kimaradt, és helyét a magyar nyelv foglalta el. Ha mai világunk forogtagára gondolok, úgy unokáim már fényévnyi távolságra kerülhetnek hajdani örmény őseiktől. Mégis, ahányszor csak ott vagyok a temetőben, a legszebb virágokat mindig az ő sírjára helyezem, és elhalt őseim közül őt érzem a legközelebb magamhoz. Mert ő a sokat szenvedett, hazánkba települt örmény népet idézi nekem, azt, amely magyarrá válása után is ragaszkodott őseihez.

3. A világ majdnem minden részén találkozunk velük. Őseik a királyszékes Aniban, Örményország akkori fővárosában - laktak. /.../

Először a Krím félszigetre mentek, amely akkor a keresztény genovaiak fennhatósága alatt állott. Ott több helységben telepedtek le, de a tatár betörések miatt Lengyelországba és Moldovába menekültek. Kezdetben ott jól ment a dolguk, később azonban a moldvai vajdák kimondhatatlan kínzásokat mértek rájuk, azért, hogy hagyják el vallásukat, nyelvüket és szokásaikat.

Az örmények inkább az országot hagyták el. /.../

Talán nincs még egy nép, melynek történelme jobban példázna a megmaradásért folytatott szívós küzdelmet. A Kr.e. 612-ben alakult örmény rabszolgatartó állam hatalma csúcspontján a Káspi-tengertől a Földközi-tengerig terjedt. Ázsia e térségének legjelentősebb állama volt, amely az Ázsia felől a Földközi-tenger felé vezető legfontosabb kereskedelmi utak csomópontjában feküdt. Épp ez okozta vesztét is.

Perzsa, makedón, hellén, római, majd ismét perzsa, majd arab, török uralom alá került. Az 1555-ben kötött török - perzsa egyezmény értelmében, keleti részét Perzsiához, a nyugati Törökországhoz csatolták, és majd csak 363 év elteltével, 1915-1920-as években alakult újra Örményország a Szovjetunió fennhatósága alatt. Igazi függetlenségét csak a szovjet birodalom szétesése után nyerte vissza. A hajdani főváros, Ani, Aniköy (Anifalva) néven ma Törökország területén fekszik, és jelentős idegenforgalmi látványosság. Ugyancsak ide került az örmények szent hegye, az Ararát is, és a hajdani Örményország közepét jelölő Van-tó is.

4. Ha jól számítom, 762 éve annak, hogy az erdélyi örmények őseit elűzték Ani városából. Dédanyám révén én a huszonötödik generációhoz tartozom. És még mindig ott van bennem az örménységhez való tartozás tudata is. Mindezt egy pár látható jelnek tulajdonítom: a lisznyói temető sírkövének (amelyen ott van Zárug Mária neve), édesanyám pármondatos emlékezésének és az erdélyi örmény településeknek. Mert csak ez maradt belőle, de ez elég, hogy segítségével egy régmúlt világot építsek fel magamnak. Ebben segítenek az itt élő örmény közösség önismereti és önmegtartó rendezvényei, amelyek elindítói között szintén sok a késői leszármazott.

Meddig él az ember, és hogyan él benne az a többlet, amit génjeiben hordoz?! Hogyan él bennem az örménység?!

Az ember addig él, amíg meg nem hal, de még utána is fennmarad utódai, rokonai, ismerősei emlékezetében, amíg ők is meg nem halnak.

Az idő rostáján mindenki kihull egyszer, de a közösség, melynek cselekvő tagja volt valamikor, nyelvében, szokásaiban, cselekvéseiben, vagy csak tudatában tovább éltet mindenkit. Olyanformán, ahogy bennem is tovább él dédanyám emléke.

Erdélybe érkezésükkor anyai részről való dédnagyanyám ősei örmények voltak, később örménymagyarokká, majd a századfordulóra (1800) magyar-örményekké váltak, hogy bennem székely-magyarra lényegüljenek. De Zárug Mária révén van bennem örmény rész is, ettől jobban érzem magam, és gazdagabb vagyok. Mert őáltala nekem is közöm van az örmények több évezredes kultúrájához, amely a megmaradásért vívott szívós küzdelem példaképévé magasul előttem.

És ha évente egyszer-kétszer megállok a több mint kétméteres sírkő előtt, hogy virágot helyezzek reá, a marosszentimrei református templom tornya jut eszembe, amelyet a magyarok győzelmére emeltek öt és félszáz évvel ezelőtt.

Tudom, érzem, hogy ott áll előttem, a közelemben, és várja szavaim.

"Drága dédnagyanyám! - mondom neki - Ez a sírkő, melyet a Te neveddel jelöltek meg, akárcsak a marosszentimrei templom tornya, a győzelmet hirdeti. A Te győzelmedet is. Hiszen Te nem haltál meg, mivel bennem újra élsz, és hét unokám közül - akik neked szépunokáid -, majd csak találok egyet, aki tovább viszi az emlékezés fonalát. Sokat segíthetsz majd abban a küzdelemben, amelyet létünkért és megmaradásunkért folytatunk Erdély földjén, nap mint nap.

Mert, amíg csillag lesz az égen, fű a mezőn, amíg az erdőben fa nő és a Nap koronája világít ránk, nem adjuk fel jogos küzdelmünket. Örökké élj hát bennünk, és Isten éltesen, drága dédi!"

Csíkszereda, 2000. IX. 11.

Beder Tibor

Saját ruhában saját tánc...

(kolozsvári konferencia-morzsák)

Szeptember elején kérdezte valaki Budapesten:

- Tulajdonképpen mit csináltok? Földélesztitek a múltat? Csak vájkáltok abban, ami elmúlt? És hol a mai világ?

Utazás közben az autóbuszban Kolozsvárig vájkált bennem a kérdés. Meg sem fordult a fejemben, hogy a kérdezőnek igaza lehet... Részt veszek mindabban, amit az EÖGYKE tesz, tudom, hogy nem öregedő filatelisták nosztalgizása folyik. De: miként tudnék az illetőnek röviden, csípősen s mégis érthetően válaszolni?

Kolozsvár hozta a megoldást s a döntést is: nem kell a furcsa kétségekre válaszolnunk.

Tegyük a dolgunkat.

Aznap, szeptember 14-én pénteken délután Kolozsvár Főterén végigpillantottam a palotasorokon, a Szent Mihály templom félig fenyők mögé búvó, gyönyörű alakján, s elszállt belőlem az a gond, hogy hát a mi magyarörmény-örménymagyar együttléteinkben "hol a mai világ"? Gyönyörködtem a kincses város létezésében.

A református egyház Diakónia Szállójában csomagunkat gusztusos, mértéktartóan (némi "református puritanizmussal") kialakított, jó hangulatú és tiszta szobákba tettük le, aztán gyerünk vissza a Főterre! A Szent Mihály-plébánia hittantermében kiállítás-megnyitó, műsor, a másnap reggel kezdődő IV. Örménymagyar konferencia felvezetése.